

Храбан Т. Е.,
викладач англійської мови
Київського військового лицейу імені Івана Богуня

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АСИМЕТРІЇ ВНУТРІШНЬОГО СТРУКТУРУВАННЯ ПАРНИХ ГЕНДЕРНИХ КАТЕГОРІЙ У ХУДОЖНЬОМУ Й ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСАХ

Анотація. У статті проаналізовано напрями асиметрії внутрішнього структурування парних гендерних категорій і проаналізовано сполучуваності прикметників, які репрезентують гендерні категорії в художньому та інтернет-дискурсах.

Ключові слова: асиметрія внутрішнього структурування парних гендерних категорій, сполучуваність прикметників, дискурс.

Постановка проблеми. Гендерні категорії відіграють важливу роль у соціальних практиках, де дихотомія чоловіче/жіноче є фундаментальним принципом розділення двох типів людей. Гендерна категоризація є базовою практикою повсякденної взаємодії, вона створює «неусвідомлений, нерелексивний фон комунікації» [1, с. 132].

Практика повсякденної взаємодії наводить багато прикладів непропорційного розподілу та уявлення про соціальні й культурні ролі обох статей у різних сферах життя. У мові асиметрія виявляється в деяких напрямках: відсутність одного з категоріальних контрагентів; розбіжність у смисловому обсязі категоріальних контрагентів; асиметрія внутрішнього структурування; асиметрія маркованих і немаркованих членів у категоріях зі штучними родовими іменами [1, с. 132].

Перші два типи асиметричних стосунків устанавлюються на основі лексикографічного аналізу. Третій тип асиметрії, який є предметом дослідження, передбачає звернення до дискурсу.

Метою дослідження є комплексний аналіз сполучуваності прикметників, які репрезентують лексеми *man, woman, boy, girl*, визначення відмінностей у вияві асиметрії внутрішнього структурування парних гендерних категорій у художньому та інтернет-дискурсах.

Матеріалом для дослідження послуговували контексти, отримані методом суцільної вибірки з твору англійського письменника Дж.Г. Фаррела «Облога Крішнапура», 198 статусів користувачів соціальних мереж і коментарів до них, які містять оцінки чоловіків і жінок.

Виклад основного матеріалу дослідження. Асиметрія, пов'язана з використанням різних принципів членування парних гендерних категорій, позначається в лінгвістиці як асиметрія внутрішнього структурування парних категорій.

Показовим із погляду дослідження асиметрії внутрішнього структурування гендерних категорій є аналіз сполучуваності прикметників, що репрезентують ці категорії. Це дає змогу виявити, які ознаки частіше актуалізуються та які оцінки превалюють. З метою проведення аналізу сполучуваності прикметників, що репрезентують лексеми *man, woman, boy, girl*, прикметники було розподілено за такими тематичними групами:

1. Прикметники, що використовуються під час характеристики зовнішності людини. Усередині цієї тематичної групи

розглянуто підгрупи прикметників, що актуалізують такі аспекти:

а) перше або загальне враження про людину. Прикметники, які вживаються як атрибут цієї характеристики людини:

– чоловіків (у художньому дискурсі (далі – ХД): *personable, wonderful, feminine, handsome, odious, haggard, impressive, unusual, different, similar, alike, effeminate, familiar, obscene, nice*;

– чоловіків (в інтернет-дискурсі (далі – ІД): *interesting, clean*;

– жінок (у ХД): *pretty, innocent-looking, lovely, ugly, delicate, fine, feminine, delightful, lovely, exquisite, desirable, sleepy, fair, endearing, attractive, wonderful, innocent, enticing, simple, beautiful, ethereal, disarming, subtle, delightful*;

– жінок (в ІД): *perfect, beautiful, clumsy, good, nice, cute, magic, awesome, mysterious, amazing, ugly, imperfect, perfect, pretty, gorgeous, flawless, plain, graceful, sexy*.

Аналіз сполучуваності прикметників, які репрезентують лексеми *man, woman, boy, girl*, свідчить, що в обох типах дискурсу для характеристики жінки використовується низка оцінних прикметників, для яких є нехарактерною сполучуваність зі словом «чоловік» (*pretty, innocent-looking, lovely, delicate, delightful, lovely, exquisite, desirable, fair, endearing, innocent, enticing, ethereal, disarming, subtle*). Якщо для характеристики чоловіків використовуються прикметники, для яких є характерною сполучуваність зі словом «жінка», вони набувають негативної конотації (*feminine, effeminate*);

б) конституція людини. Прикметники, які вживаються як атрибут цієї характеристики людини:

– чоловіків (у ХД): *burly, fat, strong, thin, stocky, weak, physical, stout, bony, large, massive, great, broad-shouldered, commanding*;

– чоловіків (в ІД): *strong, fast, average, common, normal*;

– жінок (у ХД): *delightful, sacred, delicate, fragile, lovely, graceful, consumptive, anaemic-looking, plump, little*;

– жінок (в ІД): *perfect, flexible, curvy*.

Аналіз сполучуваності прикметників, які репрезентують лексеми *man, woman, boy, girl*, виявив значну кількість категоріальних імен, що об'єднують чоловіків за ознакою кремезної статури (*burly, fat, strong, stocky, stout, large, massive, great, broad-shouldered*), а жінок – за ознакою тендітної статури (*delicate, fragile, consumptive, anaemic-looking, little*);

в) особливі прикмети, що мають ідентифікаційне значення: колір очей, шкіри, постава, хода, артикуляція, жестикуляція, міміка, голос, мова, манера поведінки, звички тощо. Прикметники, які вживаються як атрибут цієї характеристики людини:

– чоловіків (у ХД): *terrible, radical, flaring, hoarse, familiar, commanding, red, ginger, impressive, thick, white, wild-eyed, scarlet, blue, pale*;

– чоловіків (в ІД): *Black, Foreign, White, mute, deaf, blind, best-looking, ugly, gorgeous, attractive, special*;

– жінок (у ХД): *pale, bulging, blue, fair; snowy, golden, long, large, glistening, dark, tiny, delicate, female*;

– жінок (в ІД): *loud*.

Аналіз досліджуваного матеріалу виявив відмінності в сполученості оцінних прикметників, які визначають кольорові відтінки очей, шкіри, волосся. Так, для характеристики чоловіків уживаються прикметники з більш агресивним відтінком, ніж для характеристики жінок (*radical, red, ginger, flaring – delicate, pale, fair, snowy, golden*). Відмінності між художнім та інтернет-дискусом полягають у використанні в ІД прикметників, що пов'язані з визначенням расової належності (*Black, Foreign, White*);

г) вік. Прикметники, які вживаються як атрибут цієї характеристики людини:

– чоловіків (у ХД): *vulnerable, young, middle-aged*;

– жінок (у ХД): *young, senior, mature*;

– жінок (в ІД): *old, young*.

У досліджуваному матеріалі ІД відсутні прикметники, що характеризують вік чоловіків. Прикметники, які входять у цю тематичну підгрупу, але характеризують різні гендерні категорії, значною мірою збігаються в досліджуваних типах дискурсу або є синонімами.

2. Прикметники, що використовуються під час характеристики психологічних та інтелектуальних якостей людини. Усередині цієї тематичної групи було розглянуто підгрупи прикметників, які актуалізують такі аспекти гендерних категорій:

а) риси темпераменту. Прикметники, які вживаються як атрибут цієї характеристики людини:

– чоловіків (у ХД): *delightful, confident, charming, gentle, thoughtful, protective, innocent, drear, sardonic, silent, sympathetic, sensitive, difficult, pessimistic, mild, genial, conversational, cautious, impatient, calm, poetic, erratic, careless, normal, optimistic, genial, reticent, sensitive, vulnerable*;

– чоловіків (в ІД): *careful, unstable, sensitive, kind, credulous, positive, sincere*;

– жінок (у ХД): *melting, careless, amorous, unfortunate, social, hysterical, methodical, soft, amiable, placid, remote, vivacious, garrulous, talkative*;

– жінок (в ІД): *dear, tender, random, quiet, tamed, calm, wild, warm-hearted, affectionate, positive, sensitive, touchy*.

Аналіз сполучуваності прикметників, які репрезентують лексеми *man, woman, boy, girl*, свідчить, що вони репрезентують такі ознаки і якості, які співвідносяться з чоловіками й жінками через домінуючі культурні уявлення і стереотипи. Для характеристики жінки в обох типах дискурсу використовується низка оцінних прикметників, для яких є нехарактерною сполучуваність зі словом «чоловік» (*melting, amorous, tender, tamed, affectionate, touchy, hysterical, soft, amiable, placid, garrulous, talkative*);

б) риси характеру (працьовитість, лінощі, сумлінність, недбалість, ініціативність, безініціативність). Прикметники, які вживаються як атрибут цієї характеристики людини:

– чоловіків (у ХД): *determined, competent, atheistical, reliable, persuasive, opinionated, despicable, hard, busy, considerable, keen, powerful, responsible, glorious, interesting, prominent, cynical, fatalistic, rational, confident, listless, pallid, active, eccentric, libidinous, formal, gloomy, discreet, luxurious, decent, nice, right, wrong, unfavorable, impartial, pious*;

– чоловіків (в ІД): *brave, prideful, fearless, unafraid, honest, committed, important, meaningful, normal, serious, perfect, special, true, bold, iron, confident*;

– жінок (у ХД): *delicate, chaste, sensual, gentle, pious, petulant, amative, miserable, insipid, inflexible, skilful, vigorous, commanding, remarkable, soft, milky, sensible, mature, tender, virtuous, careful, defenseless*;

– жінок (в ІД): *honest, strong, secret, independent, hateful, true, magic, proud, great, dangerous, free, different, defenseless, impossible, weird, determined, fatal, fundamental, proud, confident, faithful*.

Аналіз досліджуваного матеріалу дав змогу виявити в художньому дискурсі низку оцінних прикметників, для яких є нехарактерною сполучуваність зі словом «чоловік» (*delicate, chaste, sensual, miserable, soft, milky, tender, defenseless*).

Поряд із вищесказаним аналіз досліджуваного матеріалу дає можливість говорити про стирання асиметрії внутрішнього структурування парних категорій в ІД. Прикметники, які традиційно використовувалися для характеристики чоловіків, визначають риси характеру жінки (*strong, independent, hateful, dangerous, free, determined, fatal, fundamental, proud, confident, faithful*);

в) ставлення до оточуючих. Прикметники, які вживаються як атрибут цієї характеристики людини:

– чоловіків (у ХД): *gruff, paternal, insufferable, charming, hard, cynical, protective, odious, sympathetic, impartial, abusive, mild, veritable, malicious, companionable, overbearing, normal, good-hearted*;

– чоловіків (в ІД): *real, careful, jealous, nice, awkward, close, faithful, hard; adorable, loyal, sensitive, rude, perfect, special, sweet, gentle, respected, true, kind, generous, tender, attentive, gallant, understanding, acquiescent, tolerant, indulgent, mild, reliable, polite, cocky, annoying, positive*;

– жінок (у ХД): *friendly, forgiving, prudish, cool, malicious, envious, disdainful, respectable, soulful, vulgar, personal*;

– жінок (в ІД): *real, jealous, sweet, difficult, honey, greedy, soft, loyal, hard, good, bad, devoted, honest, faithful, kind, warm-hearted, affectionate, positive, blessed*.

Грунтуючись на аналізі цієї тематичної підгрупи, можна говорити про існування в обох типах дискурсу аксіологічної асиметрії в структурі відповідних категорій. Асиметрія виявляється в тому, що в тематичній підгрупі існує кількісне переважання конотацій із позитивно забарвленими прикметниками для лексем *man, boy* (*real, careful, nice, faithful, adorable, loyal, perfect, sweet, gentle, respected, true, kind, generous, tender, attentive, gallant, understanding, acquiescent, tolerant, indulgent, mild, reliable, polite, positive*), тоді як негативні конотації частіше зустрічаються із жіночими категоріальними іменами (*prudish, malicious, envious, disdainful, vulgar, jealous, difficult, greedy, hard, bad*).

Проте значне зменшення вживання прикметників із негативною конотацією в Мережі свідчить про стирання асиметрії внутрішнього структурування парних категорій в ІД;

г) когнітивні особливості (хороша пам'ять, багата уява, кмітливість, оригінальність, креативність, дотепність, неуважність, спонтанність, прагматичність, логічність тощо). Прикметники, які вживаються як атрибут цієї характеристики людини:

– чоловіків (у ХД): *cunning, intelligent, intellectual, simple, thoughtful, scientific, obtuse, conscious, normal, fallible, brilliant, judicious, right-thinking, rational*;

– чоловіків (в ІД): *smart, wise, wrong, right, average, common, stupid, normal, special, intelligent, educated, ingenious, mad, dumb, ignorant, simple, delusional*;

- жінок (у ХД): *sensible, blunt, serious, ignorant*;
- жінок (в ІД): *intelligent, smart, capable, wise*.

Аналіз цієї тематичної підгрупи довів наявність аксіологічної асиметрії в структурі відповідних категорій на підставі існування кількісної відмінності конотацій із позитивно та негативно забарвленими прикметниками з жіночими й чоловічими категоріальними іменами. Проте якщо для ХД характерне кількісне переважання прикметників із позитивною конотацією для чоловічих категоріальних імен (*intelligent, intellectual, thoughtful, scientific, conscious, brilliant, judicious, right-thinking, rational*), то в ІД чоловічі категоріальні імена частіше сполучаються з прикметниками, що мають негативну конотацію (*wrong, stupid, mad, dumb, ignorant, simple, delusional*).

3. Прикметники, які використовуються під час характеристики емоційного стану. Прикметники, які вживаються як атрибут цієї характеристики людини:

- чоловіків (у ХД): *indignant, alert, moody, pessimistic, genial, lugubrious, nervous, excited, dissatisfied, abashed, exasperated, excited, anxious, impatient, pensive, harrowing, cheerful, angry, unfortunate, enthusiastic, impassive, pleased, grateful, displeased, discouraged, sullen, resentful, melancholy, humorless, sad, fearful, grateful, disconcerted, poor*;
- чоловіків (в ІД): *bored, upset, afraid, depressed, lucky, cheerful, annoying, happy, sorry, funny, disturbed, scared*;
- жінок (у ХД): *cross, distraught, vulnerable, unable, anxious, poor, disappointed, alarmed, delighted, silent, displeased, bad-tempered, disconsolate, sad*;
- жінок (в ІД): *crazy, mental, mad, depressed, comfortable, afraid, wild, weak, sad*.

Ця тематична підгрупа характеризується рівномірною сполучуваністю гендерних категорій із прикметниками, що мають як позитивну, так і негативну конотацію. В обох типах дискурсу прикметники, які входять у цю тематичну підгрупу, але характеризують різні гендерні категорії, значною мірою збігаються або є синонімами.

4. Прикметники, які використовуються під час характеристики соціального статусу:

- чоловіків (у ХД): *suitable, native, eligible, wealthy*;
- чоловіків (в ІД): *rich*;
- жінок (у ХД): *dishonored, native*;
- жінок (в ІД): *successful, rich, well-bred, powerful*.

Існування асиметрії внутрішнього структурування гендерних категорій доводить аналіз сполучуваності прикметників, які репрезентують ці категорії. Для лексем *man, boy* характерна сполучуваність із прикметниками, що вказують на матеріальне становище чоловіків прямо (*wealthy, rich*) або побічно (*suitable, eligible*). У художньому дискурсі для лексем *woman, girl* характерна сполучуваність із прикметником, який указує, що жінка скомпрометувала себе (*dishonored*) зв'язком із чоловіком, будучи при цьому незаміжною.

Варто відзначити, що для ІД характерна сполучуваність лексем *woman, girl* із прикметниками з позитивною конотацією, що характеризують високий соціальний статус жінки в інтернет-комунікації (*successful, rich, powerful*), що, у свою чергу, свідчить про стирання асиметрії внутрішнього структурування парних категорій.

5. Прикметники, які використовуються під час характеристики стилю спілкування:

- чоловіків (у ХД): *confident, charming, gentle, mild, grave, polite, companionable, social, genial, reticent, decent, obscene, deferential, agreeable*;

- чоловіків (в ІД): *sincere, polite, cocky, annoying, rude*;
- жінок (у ХД): *social, amiable, sympathetic*;
- жінок (в ІД): *grateful, amazing*.

Наявність аксіологічної асиметрії в цій тематичній групі доводиться наявністю прикметників із негативною конотацією під час характеристики стилю спілкування чоловіків (*grave, cocky, annoying, rude, obscene*). Це актуально для обох досліджуваних типів дискурсу.

6. Прикметники, які використовуються під час характеристики сімейного статусу й репродуктивних здібностей:

- чоловіків (в ІД): *incomplete, married, finished, available*;
- жінок (у ХД): *barren*;
- жінок (в ІД): *single, married*.

Існування асиметрії внутрішнього структурування гендерних категорій в обох типах дискурсу доводить аналіз сполучуваності прикметників, що репрезентують ці категорії. Для лексем *man, boy* характерна сполучуваність із прикметниками, що розглядають чоловіків як потенційних партнерів для одруження (*available, suitable, eligible, incomplete*) або констатують факт, що чоловік уже має дружину (*married, finished*). Для лексем *woman, girl* характерна сполучуваність із прикметниками, які або свідчать про наявність у жінки партнера (*single, married*), або вказують на її репродуктивні функції (*barren*).

7. Прикметники, які використовуються під час характеристики статевої орієнтації. У досліджуваному матеріалі ці прикметники були виявлені в інтернет-дискурсі: *homosexual, bi-sexual, straight (heterosexual), fine*. Для них характерна сполучуваність тільки з лексемами *man, boy*, що є показовим із погляду існування асиметрії внутрішнього структурування гендерних категорій.

Кількісний аналіз сполучуваності гендерних категорій із прикметниками, які репрезентують їх, дав змогу виявити кількісний дисбаланс між тематичними групами (підгрупами), що були сформовані за ревалентними ознаками. Так, в обох типах дискурсу велике значення має використання прикметників, що характеризують психологічні та інтелектуальні якості людини, її емоційний стан і стиль спілкування. Але в ІД зменшується питома вага прикметників, що розкривають зовнішній портрет людини, проте набуває значення використання прикметників, які визначають ставлення до оточуючих. Разом із тим в інтернет-комунікації актуалізується роль прикметників, що визначають статеву орієнтацію чоловіків.

Отже, можна зробити **висновки**, що асиметрія внутрішнього структурування парних гендерних категорій у художньому та інтернет-дискурсах має декілька напрямів:

1. Існує кількісний дисбаланс між використанням прикметників, що характеризують гендерні категорії.

2. Для характеристики парних гендерних категорій використовується низка оцінних прикметників, для яких є нехарактерною сполучуваність із лексемами, що репрезентують протилежну гендерну категорію.

3. Існує кількісне переважання прикметників із позитивними конотаціями для лексем *man, boy*, тоді як сполученість прикметників із негативною конотацією характерна для жіночих категоріальних імен, що доводить наявність аксіологічної асиметрії в структурі відповідних гендерних категорій.

4. Для художнього дискурсу характерне використання прикметників, що репрезентують такі ознаки і якості, які співвідносяться з чоловіками й жінками через домінуючі культурні уявлення і стереотипи.

5. Значне зменшення вживання прикметників із негативною конотацією в ІД для характеристики жінок, а також використання низки оцінних прикметників, для яких характерна сполучуваність зі словом «чоловік», свідчить про стирання асиметрії внутрішнього структурування парних категорій в ІД.

Література:

1. Гриценко Е.С. Язык. Гендер. Дискурс : [монография] / Е.С. Гриценко. – Нижний Новгород : Изд-во ННГУ им. Н.И. Лобачевского, 2005. – 267 с.

Храбан Т. Е. Сравнительный анализ асимметрии внутреннего структурирования парных гендерных категорий в художественном и интернет-дискурсах

Аннотация. В статье проанализированы направления асимметрии внутреннего структурирования парных

гендерных категорий и осуществлен анализ сочетаемости прилагательных, которые репрезентируют гендерные категории в художественном и интернет-дискурсах.

Ключевые слова: асимметрия внутреннего структурирования парных гендерных категорий, сочетаемость прилагательных, дискурс.

Khraban T. Comparative analysis of the asymmetry in the internal structuralization of paired gender categories in fiction discourse and Internet discourse

Summary. The article analyzes directions of the asymmetry in the internal structuring of paired gender categories and fulfils analysis of the compatibility between gender categories and adjectives that represent them in fiction discourse and internet discourse.

Key words: asymmetry in the internal structuralization, gender categories, discourse.